

Politične stvari.

Govor poslanca Hermana

v seji Dunajskega državnega zbora 24. oktobra t. l.

V zadnjem našem listu smo z zasluženno veliko pohvalo omenili jako tehtnega govora gosp. Hermana ob priliki, ko je v zbornici poslancev prišel v razpravo vladni načrt postave za ribštvo. Ker pa ta govor se ne suče samo okoli ribštva, ampak tudi odkritosrečno in temeljito pretresa sedanjo sistemo, ga podamo celega svojim bralcem, ki bodo gotovo Hermanu „živio“ ploskali, da je ministerstvu in njegovi tako imenovani ustavoverski stranki pri tej priliki vse to v obraz povedal, kar ima velika večina narodov slovanskih na srcu. Govor njegov se je po stenografičnem zapisniku glasil tako:

„Tudi jaz sem te misli, da državni zbor po obstoječih vstavnih postavah nima pravice sklepati načrtane postave; uravnava ribštva je stvar deželno-kulturna, ki se najbolje dá ločiti po deželnih zastopih tako, kakor nanašajo potrebe v vsaki deželi. Po vladnem poročilu uredeb, ki zadevajo ribštvo, nikdar nikoli ni država določevala, ampak določevale so jih posamesne dežele oziroma deželne vlade.

Deželna ustava 26. svečana stavi deželno-kulturne zadeve izrekoma in brez izjeme, tedaj tudi v civilno- in kaznopravnih določbah v kompetencijo deželnih zastopov; državi ni v teh ustavah nikakoršen vpliv in nikakoršno okvirstvo pridržano. Meni ni znano, da bi se bili deželni zbori kedaj pravicam tega postavodajstva po vse ali le deloma odrekli.

Da se pravica državi prisvojuje, zato ker v državno oblast spadajo kazenske stvari, je pretveza, ki nič ne velja, zato je tudi tako tolmačenje postave napačno, kar je že dokazal eden mojih predgovornikov. S takim načelom, gospôda, spodnesete šteklo deželni samoupravi (avtonomiji), ki je že tako siromašna. Prav tako bi potem država morala deželam tudi okvire za cestne postave, za poselski in stavbeni red itd. oskrbeti, kajti vse te postave več ali manj tudi civilnopravne in kaznopravne določbe obsegajo. Od druge strani pa je že vlada sama deželam v obravnavo predložila deželno-kulturne postave s civilno- in kaznopravnimi določbami, ali pa za take deželne postave pridobila najvišjo sankcijo, za katere deželam ni pripisala okvira, v katerem imajo izdelati dotične postave. Kje je po vsem tem tukaj jasnost, kje doslednost? Sklicevanje na državno vodno postavo ne velja, kajti tam je vlada segla v deželne pravice, in s tem razžalila samoupravo dežel.

Žalostna je pri vsem tem le nečimurnost, s katero vlada postopa z deželnimi pravicami. Tako je prišlo tudi ministerstvo kmetijstva do tega, da je predložilo načrt postave, katera oškoduje deželno samoupravo. Nekdaj je država veljala za napravo, katera varuje pravico in moralno načelo zdržuje. Zdaj pa moramo že dalj časa skušati, da ravno država je, katera na vse strani spodkopuje temelj pravice. (Dobro! na desni strani, — oho! na levi.) Vsaj bi že ne rekli toliko, ako bi se pograbljena moč modro in koristno rabila. Čem večji je nered in slabo gospodarstvo v državi, tem manj morejo in smejo dežele oskrbovanje svojih notranjih zadev taki državi prepuščati, marveč tem krepkeje se morajo poganjati zato, da se deželno področje dostojno razširi, da se jim dá oblast potrebne samostojne eksekutive in da s svojim vladarjem same vladajo. Dokler ne bodo dežele deželne uprave v svojih rokah imele, ampak se dale upravljati od države, ne bodo se nikdar nikoli opomogle.

Ker po deželni ustavi imajo dežele same svoje deželno-kulturne zadeve opravljati, se nikakor ne dá razumeti, čemu je ministerstvo kmetijstva s svojim mnogoštevilnim objemom; ono je le izgled, kako centralizem vso oblast pod-se grabi. Če bi se to ministerstvo odpravilo, bilo bi to koristno tudi na to stran, ker bi dežele potem mogle vsaka po svojih potrebah za svoj blagor brez vnanjih ovir skrbeti, pa tudi vspešneje delati. Materijelne državne podpore bi dežele tem lažeje pogrešale, ker ta podpora precej lahkomišljeno dana večidel brez očitnega vspeha ostaja, država pa konečno ta denar le iz deželnega žepa jemlje. Vsaj država kot država ni nič, in nima nič; vse, kar je in kar ima, je in ima od dežel.

Dežele so studenci, po katerih državi zmirom nove moči dotakajo. Dežele so glavna stvar, in to je, kar se na Dunaji ne pripoznava! (Res tako! — na desni.) Če so udje oslabljeni, je država invalid, katerega vsaka sapa na tla vrže; zato vsi tisti državi slabo služijo in nespametno politiko uganjajo, ki na to delajo, da se udje slabijo ali ponižujejo, kar nam predložena postava zopet namerava.

Ministersko poročilo govori o provincijalnih razločkih. Vsaj vemo, da na Dunaji deželam pravijo „provincije“ in da z njimi tudi v tem smislu ravnaajo.

„Provincije“ so nekdanji Rimljani imenovali take dežele, ki so si jih s silo privojskovali in kamor so potem pošiljali svoje vladne namestnike. Avstrijske dežele in kraljestva pa so podedovane dežele, nekako samostojne dežele v mejah cesarstva, ki po svoje živijo, svojo lastno zgodovino, svoje lastno deželno pravo, svoj lastni deželni zbor in svojega vladarja imajo, pa tudi svoj lastni deželni grb ali vsaj tak grb zahtevati morejo, da na Dunaji ne ongavijo ž njimi, kakor s provincijami.

Kam pelje večno jerobstvo države, kam njeno večno vtikanje v deželne zadeve, to kaže prisiljena določba, da nameravane državne postave večkrat še le takrat in tam veljavne postati smejo, kedar in kjer deželni zbori sami pritaknejo deželna določila; po takem pa državna postava odvisna postane še le od dobre volje in milosti deželnih zborov, in zato nekatere postave v nekaterih deželah preje, v nekaterih pozneje moč zadobijo, v nekaterih pa morebiti celó ne.

Tako napako, ki se pač sme škandal imenovati, vidimo v državni vodni postavi, ki iz vzrokov ravno imenovanih še zdaj v Galiciji ne velja, — taka napaka se vidi tudi v državnih šolskih postavah, ki so jih na Tirolskem morali s silo vpeljati, — taka napaka je dalje v državni zdravstveni postavi, katera, kolikor je meni znano, na Štajerskem še zmirom v zraku visi zato, ker deželni zbor dotičnih določil narediti ne more, dokler se ne predrugačijo občinske postave, te pa se predrugačiti ne morejo, dokler se politična uprava ne prenaredi, ta pa se zopet prenarediti ne more, če se občinske postave ne predelajo.

Za take kolobocije, ki so na veliko škodo blagostanju narodov in ljudski morali, imajo na Dunaji zaraščena ušesa; ondi ne vidijo in ne slišijo nič ter zahtevajo, naj bi tudi vsi drugi ž njimi spali!

Al zdaj ni čas, da bi spali, ampak treba je ropotati, kajti mi stojimo nad breznom, kamor nas je pripeljala Dunajska vladna umetnost.

Vse kaj družega je treba, ne pa se vkvarjati z ribami, raki in pijavkami. Ali ne gledajo že materijelne in moralne nadloge ljudstva skozi okno noter?

V neki sosedni državi (na Bavarskem), kjer tudi kraljuje neka čudna vlada, so bili domoljubi prisiljeni

prostiti svojega vladarja (čujte!), naj bi domovini njihovi dal domorodno pravično vlado. Res je žalostno, da so morali še le kaj takega prositi! Tudi v Avstriji, kjer se enako postopa, imeli bi domoljubi vzroka dovolj klicati: dajte nam modro, Avstrijsko in pravično vlado! To je, kar je nad vsem potrebno in po čemur narodni hrepenijo. Vse gre narazen; v pogubo gremo vsi, ako se kmalu ne popusti puhla in nemoralna vladna sistema. (Dobro! na desni.)

Zabavno berilo.

Kratkočasnice. *)

Sedem laži.

(Pušinci.)

Bila je enkrat ena baba, kera je 'mela tak grubo čer, da joj ne je v celem kraju para bilo, da so joj čuda v ógledi hodili. Baba pa je rekla: ker čee mojo čer dóbiti, more se tak dolgo z ménojo spominati, kaj bom jas rekla, da je laž. — Eden gospod mejo je tri hlapce, med temi tremi naj tega mlajšega sta ova dva za norca 'mela. Eden den so pelali tri voze gnoja mimo tiste babe. Vútro je reko starši hlapec: gnes mi pélamo gnoj mimo tiste babe, gnes bomo gučali s tistoj baboj, da babo na laž postavimo, da bo baba rekla: to je laž. — Naj ti mlajši reče: jas bom tudi gučo ž joj. — Zaj reče ti starši hlapec: „dobro jutro bog daj, mati, kaj delate, mati?“ Baba reče: „glavátice plejem.“ Zaj dale ne zna kaj ž joj gučati, da bi baba rekla, kaj je laž. — Za tim prfóra ti srednji hlapec, reče: „dobro jutro bog daj, mati, kaj delate, mati?“ Baba mu reče: glavatice plejem. Zaj on ne zna dale ž joj gučati, da bi baba rekla, da je laž. — Zaj dopéla ti naj mlajši hlapec, on reče: „dobro jutro bog daj, mati, kaj delate, mati?“ Baba mu reče: glavatice plejem. On pa joj reče: mi smo že ga dolgo dévet kádi naríbalí. Baba reče: to je prav dobro; a hlapec reče: ne je dobro, da nam je vse splástelo. Baba reče: to je žleht; a hlapec reče: ne je žleht, pa smo ga na živo zvožili, pa je debelo hrástje zraslo. Baba reče: to je dobro; a hlapec reče: ne je dobro, hrastje je vse vutlo bilo. Baba reče: to je žleht; a hlapec reče: ne je žleht, da je puno meda bilo. Baba reče: to je dobro; a hlapec reče: ne je dobro, je médvéd prišo pa je vsega pójo. Baba reče: to je žleht; a hlapec reče: ne je žleht, smo medvéda dobili pa smo devet kadi meda 'ž jega napréšali, a baba reče: to je sakraménska laž! — Te je ti najmlajši hlapec dóbjo čer, či sta ga glih ta starša dva za norca držala.

Mlinar in cesar.

(Sv. Júri na Ščavnici.)

Enok si je eden mlinar vuna na zid dá napisati: jaz živim brez skrbi. Enok se je cesar mujmo pela pa je vida to napisano, ino da si je mlinara na pre zvati: kak si ti to daš napisati, da brez skrbi živiš, 'da pa jaz ne živim, ka sem cesar, kak bi te ti moga živeti. Mlinar jemi reče: 'da sem bogat pa lahko živim brez skrbi. Cesar jemi veli: da ti brez skrbi živiš, bom ti jaz neke dá ka boš moga mi napraviti. On jemi da pitanja, na kera bo moga za leto dni odgovoriti: Kak doč (= daleč) je v nebesa? Kelko mene ceniš? Kaj si jaz zdaj mislim? Mlinar on je skoz misla ino bia je žalosten pa so ga pitali ka jemi je pa ni štea

*) Iz „narodnih pripovedi iz susjedne Varaždinu Štajerske“, zapisal M. Valjavec.

povedati. Zdaj se je že približavalo leto ino on je ne še zna. Jegov brat je bil pri jem za ovčara. Zdaj je reka svojemi brati, kaj bi moga vedeti pa ne ve. Brat jemi je reka: daj ti meni tvoj gvant pa bom jaz ša pred cesarja, ino bom že prav naprava. On pride pred cesarja ino cesar ga pita: kak doč je v nebesa? On jemi reče: Jezus, kda je na križi visa pa je svojemi na desno stran reka: še gnes boš v paradiži z menojo. Te je ali en den samo v nebesa. — Kelko mene ceniš? Jemi reče: Jezus naš bog je bil za trideset srebrnjakov odan, vi pa ste prvi za bogom, vi ste samo devetno dvajsti vredni. — Kaj si jaz zdaj mislim? Vi si mislite, da sem jaz mlinar, ne pa sem, jaz sem jegov brat. — Ino tak ga je še cesar nadarja ino je po tem srečno živea z bratom doma.

Naši dopisi.

V Gorici 31. okt. — Pretekli petek je imel naš telegrafski urad veliko opraviti s — Predélom! Ena sama oseba je dobila 5 telegramov z Dunaja o Predelski železnici, katero je tisti dan minister Chlumetzky državnemu zboru predložil. No, vendar enkrat! — tako je pri nas vsak zaklical, ko je izvedel novico z Dunaja. Vsi smo o tem edinih misli: zdaj, ali nikdar! Samo tista „Bewegung links“ v sporočilu o Chlumetzkyevem govoru nas je osupnila. Bomo videli, kako se Predelska štrena razmotá. — Državni zbor me spominja, da letos enega naših poslancev ni na Dunaji. Namestni svetovalec vitez Winkler ima odpust. Pa ne le to. Resnično je, kar so nekateri časniki oznanili, da se misli poslanstva odpovedati in da je svojim volilcem to že naznanil. Ali „was nanú“? Ljudje, ki jih politika zanima, so si že marsikaterega moža za kandidata postavili. „Glas“ na pr. imenuje g. nadzornika Klodić-a — se vé da — s pristavkom, da ga „vlada“ misli kandidovati (vlada pa je — h...č — si misli naš očka dr. L. v T.). Imenovati sem slišal že tudi druga imena, in sicer (v alfabetičnem redu) ta-le: dr. Abrama, Gorjupa (starejega), dr. Tonkli-a. „Slovenčev“ dopisnik tudi prostega kmeta ne zaničuje. Vse prav, samo treba pomisliti, kaj menijo o tem naši viši in niži bogovi, naši merodajni politikarji, možje „mirú“ in „sprave“, in kaj misli — „vlada“. Potem — kdo vé? komu je kandidatura Dunajska po volji in komu ne. Včasih po izvolitvi najbolj hrepeni tisti, ki trdi, da ne more kandidate sprejeti; gledé tega in tega je pa spet res, da je noče in ne more sprejeti. Bodi si pa temu, kakor koli, gotovo je, da je Winklerjeva odpoved nekako živejše gibanje vzbudila med našimi Slovenci. *)

Iz Planine na Notranjskem 30. okt. J. M. — Mnogo zakladov ponuja mati narava pridnemu kmetovalcu, katere si on lahko osvoji, ako si jih le na pravi način pridobiti in poiskati zna. Vsaj je že nepozabljivi Vodnik nas Kranjce s toplo besedo k napredku opominjal, rekši:

Kranjc! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne nje lega najprava;
Iše te sreča, um ti je dan,
Najdel jo boš, ako nisi zaspan!

Žalibog pa, da naš kmetič še ni tako izobražen, da bi umel vsa sredstva, kjer mu jih narava ponuja, prav vpotrebljevati, ter kmetijstvo na višo stopinjo povzdigniti. Mnogo, mnogo bi se še moralo naše kmetijstvo

*) Zdaj, zdaj se bode pokazalo, ali je tista „sprava“ med starimi in mladimi, o kateri se je na Goriškem zadnji čas toliko pisalo, kaj več kakor le sprava — na papirji?

Vred.